

Právní úprava postavení výkonného umělce jakožto OSVČ (podnikatele) v rámci důchodového pojištění (I. díl průvodce)

Martin Škurek

průvodce právní úpravou

květen 2026

C* → **i** ← **R** → *G

Univerzita Palackého
v Olomouci

Právní úprava postavení výkonného umělce jakožto OSVČ (podnikatele) v rámci důchodového pojištění (I. díl průvodce)

**Průvodce právní úpravou
(pro OSVČ a zaměstnance)**

Martin Škurek

Úvod →4

**1 Základy právní úpravy postavení
výkonného umělce jakožto OSVČ
(podnikatele) v důchodovém
pojištění** →7

**2 Účast výkonného umělce jakožto
OSVČ (podnikatele) na důchodovém
pojištění** →10

**3 Výkonný umělec jakožto OSVČ
(podnikatel) a výkon samostatné
výdělečné činnosti** →11

**4 Rozsah účasti výkonného umělce
jakožto OSVČ (podnikatele) na
důchodovém pojištění** →16

**5 Vznik a zánik účasti výkonného
umělce jakožto OSVČ (podnikatele)
na důchodovém pojištění** →19

**6 Doba pojištění výkonného umělce
jakožto OSVČ (podnikatele)** →20

**7 Placení pojistného na důchodové
pojištění výkonným umělcem
jakožto OSVČ (podnikatelem)** →24

Použité zdroje →34

Úvod

V prvním dílu tohoto průvodce právní úpravou bude rozebráno právní postavení výkonného umělce jakožto osoby samostatně výdělečně činné (podnikatele) v rámci důchodového pojištění, které spadá do systému sociálního pojištění. Z právní úpravy podle § 420 a § 421 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“), lze přitom vyvodit jednotlivé formy a režimy, ve kterých může výkonný umělec podnikat. Právní úprava podle § 420 a § 421 občanského zákoníku konkrétně poskytuje oporu pro typické situace vyskytující se v praxi, kdy výkonný umělec zpravidla působí v rámci podnikající právnické osoby, která se zapisuje do obchodního rejstříku, nebo podniká jako fyzická osoba, která se až na výjimky do obchodního rejstříku zapisuje na základě vlastní žádosti. Výkonný umělec přitom realizuje podnikatelskou činnost buď v režimu zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (dále jen „živnostenský zákon“), kdy je k výkonu této podnikatelské činnosti nutné disponovat živnostenským oprávněním, nebo je výdělečně činný v režimu jiného zákona, přičemž k výkonu této výdělečné činnosti není živnostenské oprávnění nutné.

Na tomto místě je ovšem nutné uvést, že ačkoliv výkon podnikatelské činnosti živnostenským způsobem je jedním ze základních způsobů jejího výkonu, živnostenský zákon s výkonným umělcem v postavení držitele živnostenského oprávnění v podstatě nepočítá. Živnostenský zákon totiž výslovně upravuje pouze několik málo oborů činností náležejících do volné živnosti, které by mohl výkonný umělec realizovat. Pokud je právní úprava podle živnostenského zákona vůči výkonným umělcům zcela nedostatečná, vyplývá z toho, že výkonní umělci musejí svou výdělečnou činnost realizovat ve smyslu § 420 odst. 1 živnostenského zákona podle jiných zákonů. O které zákony se jedná, implicitně vyplývá z § 3 odst. 1 písm. c) živnostenského zákona, který stanoví, že živností vedle mnoha jiných není výkon kolektivní správy práva autorského a práv souvisejících s právem autorským podle zvláštního právního předpisu. Tímto zvláštním právním předpisem je zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským (dále jen „autorský zákon“), podle jehož § 1 písm. b) bodu 1 je jedním z práv souvisejících s právem autorským právo výkonného umělce k jeho uměleckému výkonu. Z § 3 odst. 1 písm. c) živnostenského zákona tak vyplývá, že právo

výkonného umělce k jeho uměleckému výkonu není možné vykonávat podle živnostenského zákona, ale je nutné jej vykonávat podle autorského zákona a na něj navazujících právních předpisů, resp. se jedná o činnost z režimu živnostenského zákona explicitně vyloučenou. Pokud je výkon práva výkonného umělce k jeho uměleckému výkonu ponejvíce uskutečňován hromadnými nebo kolektivními licenčními smlouvami uzavíranými kolektivními správci o užití autorských děl, jakož i individuálními licenčními smlouvami, je jasné, že se zároveň jedná o výdělečnou a samostatnou činnost, která spadá do rámce podnikání ve smyslu § 420 odst. 1 a § 421 odst. 2 občanského zákoníku.

Dále je nutné uvést, že systém důchodového pojištění je přitom I. pilířem systému sociálního zabezpečení České republiky. Důvodem, proč se tento průvodce bude soustředit na právní postavení výkonného umělce v rámci důchodového pojištění v roli osoby samostatně výdělečně činné, je skutečnost, že společně s nemocenským pojištěním tvoří jádro systému sociálního zabezpečení, tzn. sociální zabezpečení v užším smyslu. Cílem důchodového pojištění je přitom zajistit hmotné zabezpečení pojištěnců pro případ stáří, poklesu míry pracovní schopnosti v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu (tj. invalidity) a úmrtí živatele. Z důchodového pojištění se vyplácejí dávky důchodového pojištění, tzn. starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí důchody. Dávky důchodového pojištění jsou přitom tzv. obligatorní, což znamená, že nárok na ně vzniká splněním zákonných podmínek, a to účastí na důchodovém pojištění a splněním dalších podmínek podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, které jsou specifikovány pro jednotlivé druhy dávek důchodového pojištění (placení pojistného na sociální zabezpečení, důchodový věk, invalidita, ztráta rodiče a živatele) (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Zahrádka et al., 2023).

Důchodové pojištění je sice nejvýznamnější, ale nikoliv jedinou součástí tzv. důchodového systému, členícího se do tří částí, které bývají označovány jako pilíře. První pilíř přitom představuje základnu, která je povinná a všeobecná a je organizovaná státem. Druhý a třetí pilíř představují doplňkové důchodové systémy, které tvoří nadstavbu. Druhý a třetí pilíř obvykle negarantují přiměřenou úroveň hmotného zabezpečení, pouze ji nadlepšují a účast v těchto pilířích je dobrovolná. Druhý pilíř je přitom založen na principu zabezpečení prostřednictvím zaměstnavatelů a třetí pilíř spočívá v individuálním zabezpečení občanů prostřednictvím vlastní investiční činnosti (Lang et al., 2024, komentář k § 1; Voříšek, 2012, komentář k § 1).

Co se týče financování systému důchodového pojištění, to je založeno zejména na pojistném principu. To konkrétně znamená, že ekonomicky aktivní jedinec si odkládá část prostředků pro účely řešení důsledků zestárnutí, které u něj v budoucnu nastane, pokud dříve nezemře. Důchodové pojištění je pojištění veřejné, tzn. státem organizované. Účast na něm není ponechána na vůli jedince, ale je povinná, pokud jsou splněny podmínky stanovené zákonem o důchodovém pojištění a dalšími právními předpisy. Jednou ze základních podmínek je přitom např. výkon výdělečné činnosti. Osoby, které zákonem stanovené podmínky nesplňují, mají možnost se důchodového pojištění účastnit dobrovolně (Lang et al., 2024, komentář k § 1; Voříšek, 2012, komentář k § 1).

solidarity, kdy ekonomicky aktivní osoby odvádějí pravidelně peněžní příspěvky ve formě pojistného. Takto vybrané peněžní příspěvky se nikde neshromažďují a neinvestují za účelem jejich zhodnocení, ale jsou obratem přerozdělovány poživatelům důchodových dávek. Výše důchodu proto není přímo závislá na výši odvedených peněžních příspěvků ve formě pojistného. Předpokladem nároku na dávku důchodu je až na výjimky účast na důchodovém pojištění, a to po určitou zákonem stanovenou dobu. Kdo podmínku doby pojištění nesplní, nezíská ani nárok na dávku důchodu, ani mu nenáleží nárok na vrácení zaplacených peněžních příspěvků ve formě pojistného. Je však také nutné uvést, že alespoň minimální výše dávky důchodu je státem garantována, a to bez ohledu na skutečnost, zda výše peněžních příspěvků osoby odpovídá přiznané dávce důchodu. Výše dávek důchodu se ale obecně odvozuje od výše příjmů, ze kterých bylo odváděno pojistné, a od celkové délky doby pojištění. Co se týče principů důchodového pojištění, je také nutné poznamenat, že jeho právní úprava je pro všechny pojištěnce v zásadě stejná. Určité méně významné odchylky platí např. pro tzv. silové resorty, tzn. pro vojáky, hasiče, policisty a celníky. Jak již bylo naznačeno výše, při splnění podmínek stanovených zákonem o důchodovém pojištění a dalšími právními předpisy vzniká na dávku důchodu vynutitelný právní nárok (Lang et al., 2024, komentář k § 1; Voříšek, 2012, komentář k § 1).

Na samém konci úvodního pojednání o důchodovém pojištění je vhodné zmínit v reálném životě poměrně rozšířený hoax, že osobám, které se celoživotně vyhýbaly pracovní aktivitě, přestože jim zdravotní stav její výkon umožňoval, bude následně náležet starobní důchod, jehož výše se odvodí od všeobecné průměrné mzdy, což je podstatně zvýhodní oproti pracujícím osobám. Tento hoax je naprosto nesmyslný. Ve skutečnosti platí, že osoba, u které sice nastane nepříznivá sociální událost v podobě stárání, avšak nesplňuje podmínku potřebné doby pojištění, nezíská na příslušnou dávku důchodu nárok. A v takovém případě není její situace řešitelná v systému důchodového pojištění (Lang et al., 2024, komentář k § 1; Voříšek, 2012, komentář k § 1).

1 Základy právní úpravy postavení výkonného umělce jakožto OSVČ (podnikatele) v důchodovém pojištění

Co se týče konkrétní právní úpravy postavení výkonného umělce jakožto osoby samostatně výdělečně činné (podnikatele) v důchodovém pojištění, klíčový je zejména čl. 30 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, ze kterého vyplývá, že občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele. Tyto sociální události lze považovat za nejzávažnější, protože postihují velké množství subjektů a trvají dlouhou dobu. Stáším se v kontextu Listiny rozumím omezení nebo ztráta výdělečné schopnosti v důsledku úbytku fyzických sil způsobeného věkem jedince. Příslušná právní úprava přitom nepřipouští individuální hledisko, naopak hranice stáří je striktně objektivní, tzn. obecně stanovená. Tímto je vyjádřena snaha o zajištění finanční udržitelnosti důchodového systému vzhledem k demografické skladbě společnosti a jejímu vývoji. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále také jako „ZoDPoj“), který je základem právní úpravy postavení výkonného umělce jakožto podnikatele v důchodovém pojištění, tuto striktně objektivní a obecně stanovenou hranici konkrétně označuje jako tzv. důchodový věk. Pravidla pro stanovení důchodového věku jsou stanovena v § 32 ZoDPoj a v jeho příloze (Lang et al., 2024, komentář k § 1; Voříšek, 2012, komentář k § 1).

Co se týče příslušné právní úpravy, naprosto zásadní je § 5 ZoDPoj, v jehož odst. 1 písm. a) až t) a odst. 4 je vymezen uzavřený katalog vztahů, které, pokud jsou sjednány, zakládají obvykle povinnou příspěvkovou účast osob na důchodovém pojištění. Tato účast je spojena s povinností platit pojistné na důchodové pojištění, které je příjmem státního rozpočtu, z něhož se průběžně financují vyplácené dávky důchodu. (Naprosto přesně řečeno, OSVČ je v rámci I. pilíře systému sociálního zabezpečení zatížena více odvody, protože platí pojistné na důchodové pojištění, dále příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a také pojistné na nemocenské pojištění, pokud se dobrovolně účastní nemocenského pojištění, a to vše v rámci odvodu pojistného na sociální zabezpečení. Z toho vyplývá, že u OSVČ jsou pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, které OSVČ odvádí v jednom, a pojistné na nemocenské pojištění odděleny. Za účelem zjednodušení však bude v dalším textu tohoto prvního dílu průvodce právní úpravou používán pojem „pojistné na důchodové

pojištění“.) Z hlediska sociálního zázemí osob jsou příjmy plynoucí z těchto vztahů obvykle hlavním zdrojem prostředků pro financování jejich živobytí a ztráta příjmů z těchto vztahů v důsledku zestárnutí je kompenzována dávkami důchodu. Existuje tedy provázanost mezi důvodem pro účast osob na důchodovém pojištění, předpokladem vzniku nároku na dávku důchodu a jejím účelem. Okruh vztahů podle § 5 odst. 1 písm. a) až t) a odst. 4 ZoDPoj lze přitom rozdělit do dvou skupin, a to na vztahy uvedené v odst. 1 písm. a) až d) a f) až t) a odst. 4 týkající se zaměstnanců a na vztah uvedený v odst. 1 písm. e) týkající se osob samostatně výdělečně činných (Lang et al., 2024, komentář k § 5; Voříšek, 2012, komentář k § 5).

V § 5 odst. 1 písm. e) ZoDPoj je přitom konkrétně uvedeno, že pojištění jsou při splnění podmínek stanovených v tomto zákoně účastny i osoby samostatně výdělečně činné. Osoby samostatně výdělečně činné jsou přitom zvláštní kategorií osob účastných důchodového pojištění. Účast osob samostatně výdělečně činných na důchodovém pojištění se totiž neodvozuje od účasti na nemocenském pojištění, která je u nich pouze dobrovolná, ale jsou pro ně stanovena specifická pravidla zohledňující charakter jejich činnosti. Konkrétně se jedná o skutečnost, zda výkon činnosti je pro OSVČ hlavním, nebo pouze doplňkovým zdrojem příjmů k financování živobytí (Lang et al., 2024, komentář k § 5; Voříšek, 2012, komentář k § 5).

Na tomto místě je nutné doplnit, že účast OSVČ na nemocenském pojištění vzniká na základě dobrovolně podané přihlášky k nemocenskému pojištění a zaplacením pojistného na nemocenské pojištění. OSVČ, která se dobrovolně účastní nemocenského pojištění, není z tohoto důvodu považována vždy za OSVČ vykonávající hlavní samostatnou výdělečnou činnost. I OSVČ vedlejší se může účastnit nemocenského pojištění, i když není povinna platit zálohy na důchodové pojištění. Minimální měsíční základ, který si může OSVČ určit pro placení pojistného na nemocenské pojištění, ode dne 1. ledna 2025 až do současnosti činí 9 000 Kč. Sazba pojistného na nemocenské pojištění ode dne 1. ledna 2024 až do současnosti činí 2,7 %, což znamená, že minimální měsíční pojistné na nemocenské pojištění je u OSVČ od roku 2025 stanoveno na 243 Kč.

Měsíční vyměřovací základ na nemocenské pojištění si OSVČ určuje svou platbou. Maximální měsíční vyměřovací základ a výše platby na nemocenské pojištění se potom odvíjí od určeného vyměřovacího základu uvedeného na Přehledu o příjmech a výdajích OSVČ za kalendářní rok. Maximální měsíční vyměřovací základ pro pojistné na nemocenské pojištění, z něhož je vypočítán denní vyměřovací základ pro dávku nemocenského pojištění, nemůže být vyšší než částka rovnající se průměru, který z určeného vypočteného vyměřovacího základu na naposledy podaném přehledu připadá na jeden kalendářní měsíc výkonu činnosti, přičemž k přehledu staršímu tří let se nepřihlíží. Pokud je vypočtený průměr nižší než minimální měsíční základ, je měsíční základ roven minimálnímu měsíčnímu základu, tzn. 9 000 Kč, a platba pojistného z tohoto minimálního měsíčního základu činí 243 Kč.

Pokud byla samostatná výdělečná činnost zahájena (znovuzahájena) v kalendářním roce bezprostředně předcházejícím kalendářnímu roku, ve kterém se platí pojistné na nemocenské pojištění, lze určený (vypočtený) vyměřovací základ za takový kalendářní

rok použít pouze v případě, že činnost byla vykonávána alespoň ve čtyřech kalendářních měsících. Pokud maximální měsíční základ nemocenského pojištění z naposledy podaného přehledu určit nelze, rovná se tento základ polovině průměrné měsíční mzdy platné pro daný kalendářní rok. V roce 2026 je to částka 24 484 Kč, a platba pojistného stanovená sazbou 2,7 % tak činí 662 Kč měsíčně. Pokud však v předchozím roce měla OSVČ nárok na výplatu dávky z nemocenského pojištění po celou dobu výkonu samostatné výdělečné činnosti, pro výpočet maximálního vyměřovacího základu se použije rok předcházející roku, ve kterém trval nárok na výplatu dávky.

Z výše uvedeného vyplývá, že OSVČ může na nemocenské pojištění platit v rozsahu od minimální částky 243 Kč do maximální částky vypočtené z přehledu (např. měsíční vyměřovací základ z přehledu za rok 2025 činí 13 191 Kč, pojistné ve výši 2,7 % činí 357 Kč, rozsah plateb pojistného na nemocenské pojištění je v rozmezí 243 Kč až 357 Kč; nebo měsíční základ z přehledu za rok 2025 činí 16 295 Kč, pojistné ve výši 2,7 % činí 440 Kč, rozsah plateb pojistného na nemocenské pojištění je v rozmezí 243 Kč až 440 Kč), a pokud nelze výpočet stanovit z přehledu, potom je maximální výše vypočtena podle výše uvedených pravidel.

2 Účast výkonného umělce jakožto OSVČ (podnikatele) na důchodovém pojištění

Co se týče osob samostatně výdělečně činných, z § 9 odst. 1 ZoDPoj vyplývá, že důchodového pojištění jsou účastny osoby samostatně výdělečně činné, pokud vykonávají samostatnou výdělečnou činnost na území ČR a splňují další zákonem stanovené podmínky. Za samostatnou výdělečnou činnost vykonávanou na území ČR se přitom považuje i samostatná výdělečná činnost prováděná mimo území ČR, jestliže je vykonávána na základě oprávnění k výkonu takové činnosti vyplývajícího z právních předpisů ČR. Samostatnou výdělečnou činností se přitom v ČR myslí podnikání nebo jiná výdělečná činnost fyzické osoby (OSVČ) vykonávaná samostatně, na vlastní účet a odpovědnost. Samostatná výdělečná činnost konkrétně zahrnuje živnosti, uměleckou činnost nebo jiné podnikání na základě uděleného oprávnění.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že účast OSVČ na důchodovém pojištění je zejména podmíněna výkonem její samostatné výdělečné činnosti na území ČR. Vedle tohoto pravidla se však uplatní i právní fikce¹, že za samostatnou výdělečnou činnost vykonávanou na území ČR se považuje i takováto činnost prováděná mimo území ČR, pokud je vykonávána na základě oprávnění k výkonu takové činnosti vyplývajícího z vnitrostátních právních předpisů (Lang et al., 2024, komentář k § 9; Voříšek, 2012, komentář k § 9). Uvedené přitom platí v případech, kdy tato problematika není řešena příslušnou mezinárodní smlouvou o sociálním zabezpečení nebo nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a nařízením Evropského parlamentu a Rady ES č. 987/2009 ze dne 16. září 2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení (Lang et al., 2024, komentář k § 9; Voříšek, 2012, komentář k § 9).

3 Výkonný umělec jakožto OSVČ (podnikatel) a výkon samostatné výdělečné činnosti

Samotná OSVČ je potom definována v § 9 odst. 2 písm. a) a b) ZoDPoj, ze kterých vyplývá, že za OSVČ se považuje osoba, která vykonává samostatnou výdělečnou činnost nebo spolupracuje při výkonu samostatné výdělečné činnosti, pokud podle § 13 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (dále jen „zákon o daních z příjmů“), na ni lze rozdělovat příjmy dosažené výkonem této činnosti a výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení (do okruhu spolupracujících osob spadají i členové rodiny zúčastnění na provozu rodinného závodu), ukončila povinnou školní docházku a dosáhla aspoň 15 let věku. Osobu, která nesplňuje výše uvedené podmínky pro výkon samostatné výdělečné činnosti, tzn. že neukončila povinnou školní docházku a nedosáhla uvedeného věku, nelze považovat za OSVČ. V návaznosti na výše uvedené je přitom nutné doplnit, že pokud osoba samostatnou výdělečnou činnost fakticky nevykonává a pouze jí plynou příjmy z této činnosti vykonávané v předchozích kalendářních letech, není považována za OSVČ (Lang et al., 2024, komentář k § 9; Voříšek, 2012, komentář k § 9).

Výkonem samostatné výdělečné činnosti se potom podle § 9 odst. 3 písm. d) až f) ZoDPoj mj. rozumí:

d) → výkon umělecké nebo jiné tvůrčí činnosti na základě autorskoprávních vztahů, s výjimkou činnosti, ze které jsou příjmy samostatným základem daně z příjmů fyzických osob pro zdanění zvláštní sazbou daně;

Příklady samostatné výdělečné činnosti podle § 9 odst. 3 písm. d) ZoDPoj

- **Literatura a publicistika** – Psaní knih a románů: Autor napíše rukopis a poskytne nakladateli licenci k vydání. Články pro časopisy a weby: Freelance novinář nebo copywriter píše autorské texty. Překladatelská činnost: Překlad literárního díla (kniha, scénář), který vykazuje tvůrčí prvky. Tvorba scénářů a divadelních her.
- **Výtvarné umění a design** – Malířství a sochařství: Tvorba obrazů, soch, instalací. Grafický design: Tvorba loga, firemní identity, vizuálu webu, plakátů. Ilustrace: Kreslení ilustrací do knih nebo časopisů. Průmyslový design: Návrh originálního

tvaru nábytku nebo produktu. Fotografie: Pořizování autorských fotografií (uměleckých, reportážních, reklamních).

- **Audiovize a hudba** – Hudební skladba: Komponování hudby (i bez textu). Textařská činnost: Tvorba textů k písním. Režie a střih: Tvorba filmů, dokumentů, reklamních spotů nebo videí na YouTube. Animace: Tvorba animovaných filmů nebo sekvencí.
- **IT a software** – Vývoj softwaru: Programátor vytvoří software, který je podle zákona chráněn jako dílo literární. Tvorba webových stránek: Design a kódování originálního webu. Vývoj počítačových her.
- **Architektura** – Architektonické návrhy: Tvorba architektonických studií, projektů a realizace staveb (včetně urbanistických děl).

e) → výkon jiné činnosti konané výdělečně na základě oprávnění podle zvláštních předpisů (konkrétně se jedná o tzv. svobodná povolání, např. notáře, advokáty, auditory, daňové poradce a další), která není uvedena v § 9 odst. 3 písm. a) až d) ZoDPoj; podmínkou zde je, že tyto činnosti jsou konány mimo vztah zakládající účast na nemocenském pojištění. Za výkon jiné činnosti konané výdělečně na základě oprávnění podle zvláštních předpisů se vždy považuje činnost znalců, tlumočnicků, zprostředkovatelů kolektivních sporů a zprostředkovatelů kolektivních a hromadných smluv podle autorského zákona (Voříšek, 2012, komentář k § 9);

Příklady samostatné výdělečné činnosti podle § 9 odst. 3 písm. e) ZoDPoj

- **Svobodná povolání a regulované profese** – Tlumočníci a překladatelé (zapsaní v seznamu znalců a tlumočnicků). Znalci (podle zákona č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech).
- **Ostatní specifické činnosti** – Činnost společníka veřejné obchodní společnosti. Činnost komplementáře komanditní společnosti. Odborný zástupce (osoba zajišťující odborné vedení činnosti pro jiného podnikatele).

f) → výkon činností neuvedených v § 9 odst. 3 písm. a) až e) ZoDPoj a vykonávaných vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení příjmu (konkrétně se jedná o činnosti podle § 7 odst. 2 písm. c) zákona o daních z příjmů, o činnosti, které nejsou živnostmi a nevyžadují živnostenské oprávnění, přičemž z nich plynou příjmy); za výkon těchto činností se nepovažuje pronájem nemovitostí a jejich částí a dále pronájem movitých věcí (Koldinská et al., 2018, s. 161–170; Voříšek, 2012, komentář k § 9).

Příklady samostatné výdělečné činnosti podle § 9 odst. 3 písm. f) ZoDPoj

Do této kategorie spadají především umělci a další odborníci, kteří vykonávají činnost na základě jiného než živnostenského zákona:

- **Umělci a tvůrci** – Spisovatelé, herci, hudebníci, malíři, sochaři, fotografové (pokud jde o uměleckou tvorbu), scénáristé, režiséři.
- **Architekti a inženýři** – Autorizovaní architekti, autorizovaní inženýři (pokud nevyužívají vázanou živnost).
- **Ostatní** – Nezávislí novináři, publicisté, lektoři (pokud to není živnost volná).

Ve smyslu § 9 odst. 3 písm. d) ZoDPoj se výkon umělecké nebo jiné tvůrčí činnosti na základě autorskoprávních vztahů za samostatnou výdělečnou činnost považuje, ovšem pouze pokud nejde o situaci, kdy jsou příjmy z těchto činností samostatným základem daně z příjmů fyzických osob pro zdanění zvláštní sazbou daně. Podle § 7 odst. 6 zákona 586/1992 Sb., o daních z příjmů (dále jen „zákon o daních z příjmů“), je příjem autora za příspěvek do novin, časopisu, rozhlasu nebo televize plynoucí ze zdrojů na území ČR samostatným základem daně pro daň vybíranou srážkou podle zvláštní sazby daně za předpokladu, že úhrn těchto příjmů od téhož plátce daně nepřesáhne v kalendářním měsíci 10 000 Kč (Lang et al., 2024, komentář k § 9; Voříšek, 2012, komentář k § 9).

Ve smyslu § 9 odst. 3 písm. e) ZoDPoj jsou další skupinou tvořící samostatnou výdělečnou činnost činnosti konané výdělečně na základě oprávnění podle zvláštních předpisů. Některé z těchto činností lze přitom vykonávat na základě vztahů, které mají právní charakter zaměstnání, proto je stanoveno, že za samostatnou výdělečnou činnost se tyto činnosti považují, pouze pokud jsou konány mimo vztah zakládající účast na nemocenském pojištění podle § 5 odst. 1 a § 8 odst. 1 ZoDPoj (Lang et al., 2024, komentář k § 9; Voříšek, 2012, komentář k § 9).

Ve smyslu § 9 odst. 3 písm. f) ZoDPoj se potom jedná i o další tzv. nezávislá povolání podle § 7 odst. 2 písm. c) zákona o daních z příjmů, a to taková, která sice jsou vykonávána vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení příjmu, avšak k jejich výkonu není vyžadováno oprávnění podle zvláštních předpisů.

Na tomto místě je nutné zdůraznit, že všechny uvedené druhy výkonu činností podle § 9 odst. 3 písm. a) až f) ZoDPoj jsou považovány za samostatnou výdělečnou činnost, pokud se příjmy dosažené jejich výkonem považují podle § 7 odst. 1 písm. a) až d) a odst. 2 písm. a) až c) zákona o daních z příjmů za příjmy ze samostatné činnosti. Z § 7 odst. 1 písm. **b)** až **d)** zákona o daních z příjmů přitom konkrétně vyplývá, že příjmem ze samostatné činnosti, pokud nepatří do příjmů uvedených v § 6 tohoto zákona (tzn. mezi příjmy ze závislé činnosti, kterými jsou zejména plnění v podobě příjmů ze současného nebo dřívějšího pracovněprávního, služebního nebo členského poměru, v nichž je poplatník při výkonu práce pro plátce příjmu povinen dbát příkazů plátce), je **b)** příjem ze živnostenského podnikání, **c)** příjem z jiného podnikání, ke kterému je potřeba podnikatelské oprávnění, a **d)** podíl společníka veřejné obchodní společnosti a komplementáře komanditní společnosti na zisku. Z § 7 odst. 2 písm. **a)** a **c)** zákona o daních z příjmů potom vyplývá, že příjmem ze samostatné činnosti, pokud nepatří do příjmů uvedených v § 6 tohoto zákona, je dále **a)** příjem z užití nebo poskytnutí práv z průmyslového vlastnictví, autorských práv včetně práv příbuzných práv autorskému, a to včetně příjmů z vydávání, rozmnožování a rozšiřování literárních a jiných děl vlastním nákladem, a **c)** příjem z výkonu nezávislého povolání. Tímto z § 9 odst. 3 ZoDPoj, který je přímo provázán s § 7 odst. 1 a 2 zákona o daních z příjmů, plyne, že výkonný umělec podnikající v režimu živnostenského zákona a autorského zákona ve smyslu zákona o důchodovém pojištění spadá pod pojem OSVČ (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Lang et al., 2024, komentář k § 9; Voříšek, 2012, komentář k § 9).

Dále je nutné uvést, že samostatná výdělečná činnost se podle § 9 odst. 7 ZoDPoj rozděluje na hlavní samostatnou výdělečnou činnost a na vedlejší samostatnou výdělečnou činnost. Pravidla pro rozlišení mezi hlavní a vedlejší samostatnou výdělečnou činností jsou uvedena v § 9 odst. 6, 7 a 9 ZoDPoj. Podle § 9 odst. 9 ZoDPoj se přitom samostatná výdělečná činnost považuje za hlavní v období, ve kterém se nepovažuje za vedlejší. Samostatná výdělečná činnost se potom považuje za vedlejší, pokud souběžně s jejím výkonem trvaly některé ze skutečností uvedených v § 9 odst. 6 ZoDPoj.

Těmito skutečnostmi konkrétně jsou:

- a) podle § 9 odst. 6 písm. a) ZoDPoj výkon zaměstnání, kterým se rozumí činnost zakládající účast na nemocenském pojištění zaměstnanců podle § 6 až 7a zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění;
- b) podle § 9 odst. 6 písm. b) ZoDPoj samostatná výdělečná činnost vykonávaná osobou, která má nárok na výplatu invalidního důchodu nebo které byl přiznán starobní důchod;²
- c) podle § 9 odst. 6 písm. c) až e) ZoDPoj péče o dítě nebo o osobu závislou na pomoci jiné osoby;³
- d) podle § 9 odst. 6 písm. f) ZoDPoj situace osoby samostatně výdělečně činné jako nezaopatřeného dítěte, tedy skutečnost, že se OSVČ jako nezaopatřené dítě po svém ukončení povinné školní docházky, nejdéle však do 26. roku věku, soustavně připravuje na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole (Lang et al., 2024, komentář k § 9; Voříšek, 2012, komentář k § 9).

Účast OSVČ na důchodovém pojištění je posuzována vždy za jednotlivý kalendářní rok, popřípadě za část roku, pokud samostatná výdělečná činnost netrvala po celý rok. V případech, kdy důvod pro vedlejší činnost trvá pouze po část kalendářního roku, se vychází z pravidel uvedených v § 9 odst. 7 ZoDPoj. Právní úprava konkrétně nepřipouští, aby v rámci jednoho kalendářního měsíce byla vykonávána po část měsíce hlavní činnost a po zbývající část téhož měsíce vedlejší činnost. Tato situace je řešena ve prospěch vedlejší činnosti. Jestliže tedy alespoň některá z výše vymezených skutečností podle § 9 odst. 6 ZoDPoj trvala aspoň po část konkrétního kalendářního měsíce, považuje se výkon samostatné výdělečné činnosti v tomto měsíci za výkon vedlejší činnosti (Lang et al., 2024, komentář k § 9; Voříšek, 2012, komentář k § 9).

Příklad *Od 1. ledna příslušného kalendářního roku je osobou vykonávána samostatná výdělečná činnost a od 30. srpna téhož kalendářního roku byl této osobě přiznán starobní důchod. Od 1. ledna do 31. července příslušného kalendářního roku se proto samostatná výdělečná činnost považuje za hlavní. V srpnu po část měsíce trval důvod pro vedlejší činnost, proto se od 1. srpna do 31. prosince příslušného kalendářního roku bude jednat o vedlejší činnost.*

Důležité je také pravidlo stanovené v § 9 odst. 8 větě poslední ZoDPoj, podle něhož OSVČ musí skutečnosti o vedlejší samostatné výdělečné činnosti uvedené v § 9 odst. 6 písm. a) a c) až f) ZoDPoj doložit nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, ve kterém podala přehled o příjmech a výdajích

ze samostatné výdělečné činnosti za kalendářní rok, za který chce být považována za OSVČ vykonávající vedlejší činnost. Pozdější uplatnění těchto důvodů není možné. Jestliže u OSVČ existuje důvod pro vedlejší činnost, avšak ta jej v rámci přehledu neuplatní, resp. neprokáže, hledí se na ni pro účely účasti na důchodovém pojištění a placení pojistného tak, jako by vykonávala hlavní činnost (Lang et al., 2024, komentář k § 9; Voříšek, 2012, komentář k § 9).

4 Rozsah účasti výkonného umělce jakožto OSVČ (podnikatele) na důchodovém pojištění

Pokud je splněna podmínka podle § 9 odst. 1 ZoDPoj, je pro založení povinné nebo dobrovolné účasti OSVČ na důchodovém pojištění rozhodné splnění podmínek podle § 10 ZoDPoj. Jinak řečeno, pro účast OSVČ na důchodovém pojištění, s níž je spojena povinnost odvádět pojistné na důchodové pojištění, platí následující podmínky:

- a) → Podle § 10 odst. 1 ZoDPoj je OSVČ v kalendářním roce účastna důchodového pojištění po dobu výkonu hlavní samostatné výdělečné činnosti. Tímto se u hlavní činnosti předpokládá, že je jediným nebo převažujícím zdrojem příjmu, a proto tato činnost vždy zakládá povinnou účast na důchodovém pojištění. Není přitom rozhodné, jak vysokého příjmu OSVČ dosáhne. Hlavní činnost tedy zakládá povinnou účast osoby na důchodovém pojištění i v případě, že její příjem dosažený z hlavní činnosti je velmi nízký, nebo dokonce záporný a ztrátový. I v takovém případě je OSVČ povinna platit pojistné na důchodové pojištění, a to alespoň z minimálního vyměřovacího základu (Lang et al., 2024, komentář k § 9 a § 10; Voříšek, 2012, komentář k § 9 a § 10).
- b) → Podle § 10 odst. 2 ZoDPoj je OSVČ v kalendářním roce účastna důchodového pojištění po dobu, po kterou vykonávala vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, pokud její příjem z vedlejší samostatné výdělečné činnosti dosáhl v kalendářním roce aspoň tzv. rozhodné částky. U vedlejší činnosti se předpokládá, že příjem z ní má doplňkový charakter, protože v situacích uvedených v § 9 odst. 6 ZoDPoj je hlavní zdroj příjmu jiný, např. příjem ze zaměstnání, dávka důchodu, dávka v mateřství nebo v rodičovství, odměna za péči financovaná z příspěvku na péči ad. Popřípadě jde o situace, které ze své podstaty omezují rozsah výkonu samostatné výdělečné činnosti i výši příjmů, jako je např. invalidita, studium nebo péče. Samostatná výdělečná činnost se považuje za vedlejší i v případě, že příjem z ní plynoucí je vyšší než příjem z aktivity, která je důvodem pro uznání samostatné výdělečné činnosti za vedlejší. Kromě toho jsou tyto osoby zpravidla účastny důchodového pojištění z jiného právního důvodu, tzn. typicky z důvodu zaměstnání, invalidního důchodu pro invaliditu III. stupně, péče o dítě ve věku do 4 let, péče o závislou osobu ad., nebo tuto účast již z hlediska svých budoucích důchodových nároků nepotřebují, tzn. typicky poživatelé starobního důchodu. Vedlejší činnost proto

zakládá povinnou účast pouze v případě, že je vykonávána v relevantním rozsahu, který je určen dosaženým příjmem alespoň ve výši tzv. rozhodné částky. Minimální vyměřovací základ pro pojistné je přitom u vedlejší činnosti nižší než u hlavní činnosti. Pokud osoba, která vykonává vedlejší činnost, těchto příjmů nedosáhne, není její účast na důchodovém pojištění povinná. Může se však k důchodovému pojištění dobrovolně přihlásit (Lang et al., 2024, komentář k § 10; Voříšek, 2012, komentář k § 10).

Příjmem se přitom ve smyslu § 10 odst. 2 ZoDPoj rozumí dílčí základ daně z příjmů ze samostatné výdělečné činnosti podle zákona o daních z příjmů, které jsou nebo by byly, pokud by podléhaly zdanění v ČR, předmětem daně z příjmu fyzických osob. Rozhodná částka je proměnlivá a v roce 2026 činí 117 521 Kč. Rozhodná částka platí při výkonu samostatné výdělečné činnosti po celý kalendářní rok. Co se týče jejího výpočtu, rozhodná částka činí 2,4násobek částky, která se stanoví jako součin všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází kalendářnímu roku, za který se účast na důchodovém pojištění posuzuje, a přepočítacího koeficientu pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu.

Podle § 10 odst. 3 ZoDPoj se rozhodná částka snižuje o jednu dvanáctinu zao-krouhlenou na celé koruny nahoru, tzn. 9 794 Kč pro rok 2026, za každý kalendářní měsíc, ve kterém nebyla vykonávána vedlejší činnost, a za každý kalendářní měsíc, ve kterém OSVČ měla po celý měsíc nárok na výplatu nemocenského nebo peněžité pomoci v mateřství, případně dlouhodobého ošetřovného z nemocenského pojištění OSVČ. Za období nároku na výplatu nemocenského se považuje také období prvních 14 kalendářních dnů dočasné pracovní neschopnosti (karantény), za které se nemocenské osobě samostatně výdělečně činné nevyplácí.

Příklad *V roce 2026 byla vedlejší činnost vykonávána OSVČ po dobu 4,5 měsíce, přičemž OSVČ nečerpala dávky nemocenského pojištění. Roční výše rozhodné částky se sníží o $7 \times 9\,794$ Kč, tzn. 68 558 Kč, v daném případě bude tedy činit pouze 48 963 Kč. Pokud daňový základ OSVČ bude vyšší nebo roven této částce, vznikne jí povinná účast na důchodovém pojištění (Lang et al., 2024, komentář k § 10; Voříšek, 2012, komentář k § 10).*

Pokud byla po část kalendářního roku vykonávána hlavní činnost a po zbývajících část vedlejší činnost, posuzuje se účast na důchodovém pojištění vždy ve vztahu k té části roku, po kterou byla vykonávána samostatná výdělečná činnost toho nebo onoho charakteru. Pro tyto účely se daňový základ ze samostatné výdělečné činnosti rozdělí poměrně na část dosaženou výkonem hlavní činnosti a na část dosaženou výkonem vedlejší činnosti. Při zjišťování toho, jaká část celkového příjmu připadá na výkon vedlejší činnosti, se postupuje tak, že daňový základ za daný rok se vydělí počtem měsíců, ve kterých byla alespoň po část měsíce vykonávána samostatná výdělečná činnost, a výsledek se násobí počtem měsíců, ve kterých byla alespoň po část měsíce vykonávána vedlejší činnost. Přitom se za výkon samostatné výdělečné činnosti a vedlejší činnosti nepovažuje kalendářní měsíc, ve kterém po celý měsíc měla osoba nárok na dávky nemocenského pojištění z titulu její účasti na nemocenském pojištění.

Příklad *V roce 2026 byla osobou samostatná výdělečná činnost vykonávána po dobu 10,5 měsíce, z toho 6 měsíců šlo o činnost hlavní a 4,5 měsíce o činnost vedlejší. OSVČ nečerpala dávky nemocenského pojištění. Daňový základ ze samostatné výdělečné činnosti za celou dobu jejího výkonu činil 85 800 Kč. Tato částka se vydělí 11 (= 7 800 Kč) a vynásobí 5 (= 39 000 Kč). Jak vyplývá z předchozího příkladu, rozhodná částka v tomto případě činí 48 963 Kč (tzn. $117\,521 - 7 \times 9\,794$). OSVČ tedy z vedlejší činnosti nedosáhne rozhodné částky a není z tohoto titulu povinně účastna důchodového pojištění. Účastna bude pouze po dobu, kdy vykonávala hlavní činnost (Lang et al., 2024, komentář k § 10; Voříšek, 2012, komentář k § 10).*

- c) →** Podle § 10 odst. 4 ZoDPoj je OSVČ v kalendářním roce účastna důchodového pojištění po dobu výkonu vedlejší samostatné výdělečné činnosti, pokud se dobrovolně přihlásila k účasti na důchodovém pojištění. Přihlášku k důchodovému pojištění je možné podat u příslušné územní správy sociálního zabezpečení kdykoliv v průběhu kalendářního roku, kterého se má tato účast týkat, a v následujícím kalendářním roce za předchozí kalendářní rok nejpozději v den, ve kterém OSVČ podává přehled o příjmech a výdajích za kalendářní rok, za který se k této účasti přihlašuje. Výjimečně je možné přihlášku k důchodovému pojištění podat v rámci opravného přehledu (Lang et al., 2024, komentář k § 10; Voříšek, 2012, komentář k § 10).

5 Vznik a zánik účasti výkonného umělce jakožto OSVČ (podnikatele) na důchodovém pojištění

V § 10 odst. 5 a 6 ZoDPoj jsou zakotvena pravidla pro určení konkrétního dne vzniku a zániku účasti OSVČ (podnikatele) na důchodovém pojištění. Obecně přitom platí, že účast OSVČ na důchodovém pojištění vzniká nejdříve dnem, ve kterém OSVČ začala samostatnou výdělečnou činnost vykonávat a byla k jejímu výkonu oprávněna. Pokud jde o hlavní činnost, vzniká účast OSVČ na důchodovém pojištění dnem 1. ledna kalendářního roku, ve kterém byla samostatná výdělečná činnost vykonávána, nebo prvním dnem kalendářního měsíce, od kterého se z vedlejší činnosti, která nezakládá účast na pojištění, stala hlavní činnost. Pokud jde o vedlejší činnost, vzniká účast OSVČ na důchodovém pojištění dnem 1. ledna kalendářního roku, ve kterém OSVČ dosáhla rozhodné částky, případně za který se k účasti na důchodovém pojištění dobrovolně přihlásila. Naopak účast OSVČ na důchodovém pojištění zanikne v případě hlavní činnosti dnem 31. prosince kalendářního roku, ve kterém činnost vykonávala, popřípadě posledním dnem kalendářního měsíce, který předchází měsíci, od něhož se z hlavní činnosti stala vedlejší činnost, která nezakládá účast na důchodovém pojištění. A pokud jde o vedlejší činnost, zaniká účast OSVČ na důchodovém pojištění dnem 31. prosince kalendářního roku, ve kterém OSVČ byla účastna důchodového pojištění z důvodu, že její daňový základ dosáhl rozhodné částky, případně za který se k účasti na důchodovém pojištění dobrovolně přihlásila. Dále je nutné uvést, že bez ohledu na to, zda jde o výkon hlavní nebo vedlejší činnosti, zaniká účast OSVČ na důchodovém pojištění nejpozději dnem ukončení samostatné výdělečné činnosti, dnem zániku oprávnění k výkonu samostatné výdělečné činnosti nebo dnem pozastavení výkonu činnosti samotnou OSVČ (Lang et al., 2024, komentář k § 10; Voříšek, 2012, komentář k § 10).

Speciální pravidlo, s účinností ode dne 1. ledna 2021, platí pro OSVČ, které jsou poplatníkem v paušálním režimu podle zákona o daních z příjmů. Tyto OSVČ jsou účastny důchodového pojištění vždy bez ohledu na to, zda splňují podmínky uvedené v § 10 odst. 1 až 4 ZoDPoj, nebo nikoliv. Pokud OSVČ vykonává vedlejší činnost, je povinně účastna důchodového pojištění, i když nedosáhne rozhodného příjmu. Její účast na důchodovém pojištění se tedy kryje s dobou, po kterou OSVČ platí zálohy na pojistné v rámci paušálních záloh (Lang et al., 2024, komentář k § 10; Voříšek, 2012, komentář k § 10).

6 Doba pojištění výkonného umělce jakožto OSVČ (podnikatele)

V návaznosti na výše uvedené je nutné zdůraznit, že od účasti výkonného umělce jakožto OSVČ (podnikatele) na důchodovém pojištění je třeba odlišovat dobu jeho důchodového pojištění, protože pouze tato doba je hodnotitelná zejména pro účely nároku na starobní důchod a pro účely výpočtu jeho výše. Dobou důchodového pojištění se přitom rozumí pouze taková účast na důchodovém pojištění, během níž jsou splněny podmínky podle § 11 ZoDPoj. Z § 11 odst. 1 písm. **a)** a **b)** ZoDPoj potom konkrétně vyplývá, že dobou pojištění je po 31. prosinci 1995 doba účasti na pojištění **a)** osob uvedených v § 5 odst. 1 a v § 5 odst. 4 zákona (tedy i doba účasti na pojištění OSVČ), za kterou bylo v ČR zaplacen pojištění, a **b)** osob uvedených v § 6 zákona, za kterou bylo v ČR zaplacen pojištění, a to nejdříve ode dne zaplacení pojištění. V § 11 odst. 1 ZoDPoj je tímto vyjádřena obecná zásada, podle níž dobou pojištění může být pouze taková účast na důchodovém pojištění, za kterou bylo v ČR zaplacen pojištění. V § 11 odst. 1 se potom písm. **a)** týká zaměstnanců a OSVČ, zatímco písm. **b)** se týká osob dobrovolně účastných důchodového pojištění. Zásadní rozdíl přitom spočívá v tom, že k dobám pojištění uvedeným v písm. **a)** je možno přihlížet i zpětně (pokud pojištění bylo zaplacen opožděně), zatímco u dob pojištění uvedených v písm. **b)** je možno přihlížet až ode dne zaplacení pojištění na důchodové pojištění, nikoliv tedy zpětně (Lang et al., 2024, komentář k § 11; Voříšek, 2012, komentář k § 11).

To může hrát zásadní roli z hlediska vzniku nároku na příslušnou dávku důchodu, přičemž v § 28 ZoDPoj je uvedeno, že pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl stanoveného věku, popřípadě splňuje další podmínky stanovené v tomto zákoně. V navazujícím § 29 odst. 1 ZoDPoj je potom mj. uvedeno, že pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal dobu pojištění nejméně **a)** 25 let a dosáhl aspoň věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod před rokem 2010, **b)** 26 let a dosáhl důchodového věku v roce 2010, **c)** 27 let a dosáhl důchodového věku v roce 2011, **d)** 28 let a dosáhl důchodového věku v roce 2012, **e)** 29 let a dosáhl důchodového věku v roce 2013, **f)** 30 let a dosáhl důchodového věku v roce 2014, **g)** 31 let a dosáhl důchodového věku v roce 2015, **h)** 32 let a dosáhl důchodového věku v roce 2016, **i)** 33 let a dosáhl důchodového věku

v roce 2017, **j)** 34 let a dosáhl důchodového věku v roce 2018 nebo **k)** 35 let a dosáhl důchodového věku po roce 2018 (Voříšek, 2012, komentář k § 28 a § 29).

Příklad Osoba dosáhla důchodového věku dne 10. prosince 2022. K tomuto datu nezískala potřebnou dobu pojištění pro vznik nároku na starobní důchod (namísto potřebných 35 roků získala pouze 34 roků). Poté, co v březnu 2023 obdržela zamítavé rozhodnutí, se začala svou záležitostí blíže zabývat a zjistilo se, že tato osoba byla v minulosti (v roce 2015) přihlášena k účasti na pojištění OSVČ, ale dosud nezaplatila pojistné. V květnu 2023 uhradila pojistné včetně příslušenství za rok 2015, čímž získala 35. rok doby pojištění a dodatečně jí vznikl nárok na starobní důchod ode dne 10. prosince 2022. Plátce důchodu jí tuto dávku přiznal a doplatil zpětně od uvedeného data, její výši stanovil za 35 získaných let pojištění. Následně v říjnu 2023 tato osoba prokázala, že samostatnou výdělečnou činnost vykonávala ještě v letech 2016 až 2020 (5 let) a za tyto roky také zaplatila pojistné včetně příslušenství. Plátce důchodu její důchod přepočtl od vzniku nároku (tzn. ode dne 10. prosince 2022) a výši nově stanovil za 40 let pojištění. Současně jí poskytl doplatek rozdílu mezi původní a nově stanovenou částkou za dobu od vzniku nároku do zařízení běžných splátek dávky v nově stanovené výši (Lang et al., 2024, komentář k § 11; Voříšek, 2012, komentář k § 11).

Příklad Pojištěnec dosáhl důchodového věku dne 10. prosince 2022. K tomuto datu však nezískal potřebnou dobu pojištění pro vznik nároku na starobní důchod (namísto potřebných 35 roků získal pouze 34 roků). Po obdržení zamítavého rozhodnutí v březnu 2023 bylo zjištěno, že nad rámec doby, která mu byla prozatím zhodnocena, získal ještě 5 let (2001 až 2005) vedení v evidenci na úřadu práce bez pobírání podpory. Tato doba však nemohla být hodnocena jako náhradní doba pojištění, protože překračuje jednoleté hodnotitelné maximum ve smyslu § 5 odst. 1 písm. a) ZoDPoj. Příslušná územní správa sociálního zabezpečení proto pojištěnci doporučila, aby tuto dobu, resp. její část, využil jako kvalifikovaný důvod pro účast na dobrovolném pojištění podle § 6 odst. 1 písm. a) ZoDPoj. Pojištěnec tak učinil a přihlásil se na období od 1. ledna do 31. prosince 2001, pojistné uhradil 8. června 2023. Od tohoto data je možno považovat podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod za splněnou. Podle § 11 odst. 1 písm. b) ZoDPoj je možno k této době přihlédnout nejdříve ode dne zaplacení pojistného, nikoliv tedy zpětně. Nárok na starobní důchod tedy vznikl k 8. červnu 2023, plátce starobní důchod přiznal a stanovil jeho výši v parametrech roku 2023 za 35 let pojištění.

V roce 2024 se pojištěnec přihlásil k dobrovolné účasti za období od 1. ledna 2002 do 31. prosince 2005, pojistné uhradil dne 10. dubna 2024. Od tohoto dne bylo možné přihlédnout k dodatečně doplaceným čtyřem rokům pojištění. Plátce důchodu stanovil zpětně ke dni 8. června 2023 výši důchodu za 39 roků pojištění. Doplatek rozdílu však nenáležel od tohoto data, ale až ode dne 10. dubna 2024, kdy bylo za tyto 4 roky zaplacené pojistné (Lang et al., 2024, komentář k § 11; Voříšek, 2012, komentář k § 11).

Dále je nutné doplnit, že z § 11 odst. 1 ZoDPoj také vyplývá, že pojistné na důchodové pojištění muselo být zapláceno v ČR. Pokud by byla ekonomická aktivita vykonávána na území ČR, avšak bylo za ni v ČR odváděno pojistné nikoli do českého důchodového systému, ale do některého ze zahraničních důchodových systémů (např. na základě určení příslušnosti k právním předpisům podle tzv. koordinačních nařízení EU), nejednalo by se o českou dobu důchodového pojištění, ale hodnotila by ji zahraniční instituce pro účely zahraniční dávky důchodu. Pro účely nároku na český důchod by se k této době pojištění přihlíželo stejně jako k jiné době pojištění získané ve smluvní cizině, ve smyslu použití zásady sčítání dob důchodového pojištění, avšak ve výši důchodu by se tato doba pojištění nepromítla (Lang et al., 2024, komentář k § 11; Voříšek, 2012, komentář k § 11).

Z § 11 odst. 3 písm. a) a b) ZoDPoj potom vyplývá, že dobou pojištění osob uvedených v § 5 odst. 1 písm. e) zákona je **a)** v kalendářním roce, v němž byl přiznán důchod, také doba před datem přiznání důchodu, jestliže tyto osoby zaplatily do dne podání žádosti o přiznání důchodu zálohy na pojistné splatné do konce kalendářního měsíce předcházejícího kalendářnímu měsíci, ve kterém byla tato žádost podána; nebo také **b)** celý kalendářní rok, který bezprostředně předchází roku přiznání důchodu, pokud byly za tento kalendářní rok zapláceny zálohy na pojistné splatné za tento rok a doplatek na pojistném ještě nebyl splatný přede dnem podání žádosti o přiznání důchodu (Lang et al., 2024, komentář k § 11; Voříšek, 2012, komentář k § 11).

Právní úprava podle odst. 3 tímto stanoví pravidla pro hodnocení doby pojištění u OSVČ, přičemž zohledňuje specifický režim, kdy je OSVČ podle § 13 odst. 2 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (dále také jako „ZoPojSZ“), povinna platit za podmínek stanovených tímto zákonem buď pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, nebo zálohy na toto pojistné a následně doplatek na tomto pojistném. O tom více v dalším textu. Také je v naprosté krátkosti vhodné uvést, že nárok na hodnocení doby pojištění podle § 11 odst. 3 ZoDPoj vychází z principu, že pokud OSVČ platí řádně zálohy do dne podání žádosti o starobní důchod, lze předpokládat, že tak bude činit i po tomto dni a následně řádně uhradí i doplatek pojistného na důchodové pojištění zjištěný po zohlednění skutečného daňového základu a zaplacených záloh. Není proto nutno vyčkávat se zhodnocením doby důchodového pojištění až do doby, kdy bude podán přehled o příjmech a výdajích OSVČ, resp. kdy bude uhrazen doplatek pojistného na důchodové pojištění. Právní úprava podle § 11 odst. 3 písm. a) a b) tímto ve vztahu k OSVČ stanoví specifika, tzn. výjimky z výše vymezené obecné zásady podle § 11 odst. 1 ZoDPoj (Lang et al., 2024, komentář k § 11; Voříšek, 2012, komentář k § 11).

Pokud jsou výše uvedené podmínky splněny, nárok na hodnocení doby důchodového pojištění náleží i v případě, že OSVČ po podání přehledu neuhradí řádně doplatek pojistného na důchodové pojištění. Výše uvedené podmínky se však neuplatní pro hodnocení vyměřovacího základu ze samostatné výdělečné činnosti za poslední rok rozhodného období, pokud v době rozhodování o výši důchodu není ještě znám. Až do doby, kdy bude pojistné za tento rok řádně vypořádáno a kdy bude známa konečná výše tohoto vyměřovacího základu, se pro účely stanovení osobního vyměřovacího

základu pojištění tento vyměřovací základ nehodnotí a za tento rok se tedy uvedou nulové příjmy. Výše důchodu se potom upraví se zohledněním tohoto vyměřovacího základu až dodatečně po podání přehledu o příjmech a výdajích za příslušný rok (Lang et al., 2024, komentář k § 11; Voříšek, 2012, komentář k § 11).

Příklad OSVČ požádala o přiznání starobního důchodu ode dne 20. listopadu 2022, kdy dosáhla důchodového věku. Žádost podala v září 2022. Při podání žádosti prokázala, že měla řádně zaplacené zálohy splatné za měsíce leden až srpen 2022. Na základě toho jí byla do celkového rozsahu získané doby pojištění zahrnuta doba od 1. ledna do 19. listopadu 2022, přestože konečná výše pojistného byla stanovena až v roce 2023 při podání přehledu za rok 2022 a teprve poté byl uhrazen případný doplatek pojistného ve smyslu § 11 odst. 3 písm. a) ZoDPoj.

Příklad OSVČ požádala o přiznání starobního důchodu ode dne 13. února 2023, kdy dosáhla důchodového věku. Žádost podala počátkem listopadu 2022. Při podání žádosti prokázala, že měla řádně zaplacené zálohy splatné za měsíce leden až říjen 2022 a také dopředu uhrazené zálohy za listopad a prosinec 2022. Na základě toho jí byla do celkového rozsahu získané doby pojištění zahrnuta doba od 1. ledna 2023 do 12. února 2023 ve smyslu § 11 odst. 3 písm. a) ZoDPoj, ale i doba od 1. ledna 2022 do 31. prosince 2022 ve smyslu § 11 odst. 3 písm. b) ZoDPoj, přestože konečná výše pojistného za rok 2022 byla stanovena až v roce 2023 (po datu přiznání důchodu) při podání přehledu za rok 2022 (poté byl splatný i doplatek pojistného) a konečná výše pojistného za rok 2023 byla stanovena až v roce 2024 při podání přehledu za rok 2023 (Lang et al., 2024, komentář k § 11; Voříšek, 2012, komentář k § 11).

7 Placení pojistného na důchodové pojištění výkonným umělcem jakožto OSVČ (podnikatelem)

Placení pojistného na důchodové pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti osobou samostatně výdělečně činnou, které je podmínkou její účasti na důchodovém pojištění, upravuje zákon o pojistném na sociální zabezpečení. Název tohoto zákona vychází z již výše vysvětlené skutečnosti, že OSVČ platí pojistné na důchodové pojištění, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a pojistné na nemocenské pojištění, pokud se dobrovolně účastní nemocenského pojištění, a to v rámci odvodu pojistného na sociální zabezpečení (Důvodová zpráva k zákonu č. 589/1992 Sb., 1992).

Vyměřovacím základem (tzn. částkou, ze které se počítá výše pojistného) osoby samostatně výdělečně činné pro pojistné na důchodové pojištění je podle § 5b odst. 1 ZoPojSZ částka určená touto osobou, která činí nejméně 55 % daňového základu. Daňovým základem se přitom pro účely zákona o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti rozumí dílčí základ daně z příjmů ze samostatné činnosti podle zákona o daních z příjmů, které jsou nebo by byly, pokud by podléhaly zdanění v ČR, předmětem daně z příjmů fyzických osob. Jinak řečeno, vyměřovacím základem pro odvod pojistného na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti je u OSVČ 55 % příjmu ze samostatné výdělečné činnosti po odečtu výdajů vynaložených na jeho dosažení, zajištění a udržení. OSVČ si může určit i vyšší vyměřovací základ. Sazba pojistného na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti činí u OSVČ 29,2 % z vyměřovacího základu, z toho 28 % na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti, pokud jde o osobu účastnou důchodového pojištění (Koldinská et al., 2018, s. 154–161).

Na tomto místě je přitom nutné doplnit, že zákonem stanovená úroveň 55 % daňového základu, odvozená od skutečných příjmů OSVČ (tedy od úhrnu příjmů OSVČ po odpočtu jejích výdajů), představuje tzv. subjektivní roční minimum. Tzv. objektivní roční minimum je potom pro OSVČ, které vykonávají hlavní činnost, zákonem určeno na úrovni 12násobku částky, která se stanoví jako 40 % celostátní průměrné mzdy. Jinak řečeno, zákonem je stanovena spodní hranice pojistného na důchodové pojištění, kterou je tzv. subjektivní nebo objektivní minimum, a to podle toho, které z těchto minim je vyšší.

OSVČ, která je podle zákona účastna důchodového pojištění, je povinna platit pojistné na důchodové pojištění alespoň v minimální výši, ve formě minimální zálohy. Pro stanovení minimální zálohy přitom záleží na tom, zda OSVČ vykonává hlavní samostatnou výdělečnou činnost, nebo vedlejší samostatnou výdělečnou činnost. Pokud OSVČ vykonává hlavní samostatnou výdělečnou činnost, výše minimálních záloh na pojistné na důchodové pojištění závisí na zisku OSVČ v předchozím kalendářním roce. Rozhodující je vyměřovací základ, který se počítá jako polovina příjmů ze samostatné výdělečné činnosti po odpočtu výdajů. Zároveň však platí, že vyměřovací základ nemůže být nižší než zákonem určený minimální vyměřovací základ. To znamená, že pokud OSVČ vyjde vyměřovací základ nižší, musí počítat se stanoveným minimálním vyměřovacím základem, ze kterého se potom vypočítávají minimální zálohy na pojistné na důchodové pojištění (Koldinská et al., 2018, s. 154–161).

Minimální zálohy na pojistné na důchodové pojištění se vypočítávají z údajů, které každý rok uveřejňuje Ministerstvo práce a sociálních věcí. Nejdůležitějším údajem je průměrná mzda, která se počítá jako součin všeobecného vyměřovacího základu a přepočítacího koeficientu za rok, který o dva roky předchází sledovanému období (Bureš, 2021). Průměrná mzda pro rok 2026 se tak počítá jako součin všeobecného vyměřovacího základu a přepočítacího koeficientu za rok 2024. Podle § 1 odst. 1 a 2 nařízení vlády č. 365/2025 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2024, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2024, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2026, základní výměry důchodu stanovené pro rok 2026, nejnižších částek procentních výměr důchodů pro rok 2026 a o zvýšení důchodů v roce 2026 (dále jen „nařízení vlády“), výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2024 činí 46 278 Kč a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2024 činí 1,0581. Průměrná mzda pro rok 2026 tak činí 48 967 Kč, jakožto součin všeobecného vyměřovacího základu ve výši 46 278 Kč a přepočítacího koeficientu ve výši 1,0581. Výše minimálních měsíčních záloh na pojistné na důchodové pojištění platných pro rok 2026 tak vychází z údajů pro rok 2024. Pro stanovení výše minimální měsíční zálohy na pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti je potom třeba stanovit vyměřovací základ. Vyměřovacím základem osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění pro pojistné na důchodové pojištění je podle § 5c odst. 1 ZoPojSZ částka, kterou si tato osoba určí, nejméně však částka ve výši jedné čtvrtiny průměrné mzdy platné v kalendářním roce, ve kterém se pojistné na důchodové pojištění platí, tzn. čtvrtina z 48 967 Kč, tedy 12 242 Kč. Měsíční vyměřovací základ OSVČ vykonávající hlavní samostatnou výdělečnou činnost činí podle § 14 odst. 5 ZoPojSZ nejméně 40 % průměrné mzdy v roce 2026, tzn. 40 % z 48 967 Kč, tedy 19 587 Kč.

Minimální měsíční záloha na pojistné na důchodové pojištění se potom vypočítá jako 29,2 % z měsíčního vyměřovacího základu, tzn. 29,2 % z 19 587 Kč, což v roce 2026 činí 5 720 Kč (na tomto místě je však nutné uvést, že v současné době byl do legislativního procesu předložen vládní návrh novely zákona, podle kterého má minimální měsíční záloha na pojistné na důchodové pojištění činit 5 005 Kč, a to zpětně ode dne 1. ledna 2026). V kalendářním roce, ve kterém OSVČ vykonávající hlavní samostatnou výdělečnou činnost zahájila samostatnou výdělečnou činnost, a v bezprostředně následujících 2 kalendářních letech činí měsíční vyměřovací základ této OSVČ nejméně

25 % průměrné mzdy, tzn. 25 % z 48 967 Kč, tedy 12 242 Kč (to však neplatí, pokud OSVČ v období 20 kalendářních let před kalendářním rokem, ve kterém zahájila samostatnou výdělečnou činnost, již byla OSVČ). Minimální měsíční záloha na pojistné na důchodové pojištění se potom u této osoby opět vypočítá jako 29,2 % z měsíčního vyměřovacího základu, tzn. 29,2 % z 12 242 Kč, což v roce 2026 činí 3 575 Kč.

Pokud OSVČ vykonává vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, typicky při zaměstnání, při studiu, v důchodu, na rodičovské dovolené nebo při pobírání rodičovského příspěvku, platí minimální měsíční záloha na pojistné na důchodové pojištění ve snížené výši. Měsíční vyměřovací základ OSVČ, která se pro účely placení záloh považuje za osobu vykonávající vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, činí nejméně 11 % průměrné mzdy, tzn. 11 % ze 48 967 Kč, tedy 5 387 Kč. Minimální měsíční záloha na pojistné na důchodové pojištění se potom u této osoby opět vypočítá jako 29,2 % z měsíčního vyměřovacího základu, tzn. 29,2 % z 5 387 Kč, což v roce 2026 činí 1 574 Kč. Dále je nutné dodat, že podle § 14 odst. 9 ZoPojSZ OSVČ není povinna platit zálohy na pojistné za kalendářní měsíce kalendářního roku, ve kterém zahájila samostatnou výdělečnou činnost, a za kalendářní měsíce bezprostředně následujícího kalendářního roku, pokud tato OSVČ v období 5 kalendářních let před kalendářním rokem, ve kterém zahájila samostatnou výdělečnou činnost, nebyla OSVČ (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Lang et al., 2024, komentář k § 14; Voříšek, 2012, komentář k § 14).

Maximálním ročním vyměřovacím základem OSVČ pro pojistné na důchodové pojištění, tzn. limitem ročních příjmů, nad který OSVČ pojistné na důchodové pojištění již neodvádí, je podle § 15a odst. 5 ZoPojSZ částka ve výši 48násobku stanovené průměrné mzdy ($48 \times 48\,967$ Kč), pro rok 2026 tedy ve výši 2 350 416 Kč. Maximální měsíční vyměřovací základ OSVČ pro pojistné na důchodové pojištění činí dvanáctinu z částky 2 350 416 Kč, tzn. 195 868 Kč. Maximální měsíční záloha na pojistné na důchodové pojištění se potom vypočítá jako 29,2 % z maximálního měsíčního vyměřovacího základu, tzn. 29,2 % z 195 868 Kč, což v roce 2026 činí 57 194 Kč (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Lang et al., 2024, komentář k § 15a; Voříšek, 2012, komentář k § 15a).

Pokud podle § 15a odst. 6 ZoPojSZ byla OSVČ v kalendářním roce také zaměstnancem a součet vyměřovacího základu nebo úhrnu vyměřovacích základů zaměstnance a vyměřovacího základu OSVČ pro pojistné na důchodové pojištění přesáhl maximální vyměřovací základ OSVČ, sníží se o tuto přesahující částku nejdříve vyměřovací základ OSVČ pro pojistné na důchodové pojištění. Pokud je přesahující částka vyšší než tento vyměřovací základ OSVČ, sníží se o zbytek přesahující částky vyměřovací základ nebo úhrn vyměřovacích základů zaměstnance (Lang et al., 2024, komentář k § 15a; Voříšek, 2012, komentář k § 15a).

Příklad OSVČ v roce 2026 byla 5 měsíců OSVČ hlavní a 7 měsíců OSVČ vedlejší, protože od 15. června 2026 jí byl přiznán starobní důchod. Daňový základ za rok 2026 činí 80 000 Kč. Jako OSVČ vedlejší není účastna důchodového pojištění, daňový základ je nižší než 117 521 Kč. Minimálním vyměřovacím základem je za 5 měsíců

částka ve výši 61 210 Kč (5 měsíců × 12 242 Kč, tzn. minimální vyměřovací základ platný v roce 2026 pro OSVČ hlavní). Měsíční vyměřovací základ vypočtený z daňového základu činí 3 667 Kč (55 % z 80 000 Kč je 44 000 Kč, děleno 12 měsíci). Od měsíce podání přehledu za rok 2026 tak tato OSVČ vedlejší není povinna platit zálohy.

Příklad OSVČ v roce 2026 byla 5 měsíců OSVČ hlavní a 7 měsíců OSVČ vedlejší. Daňový základ za rok 2026 činí 120 000 Kč. OSVČ je účastna důchodového pojištění ve všech 12 kalendářních měsících roku 2026. Daňový základ je vyšší než 117 521 Kč, OSVČ je proto účastna důchodového pojištění i jako OSVČ vedlejší. Měsíční vyměřovací základ vypočtený z daňového základu činí 5 500 Kč na měsíc (55 % ze 120 000 Kč: 12 měsíců). Minimální vyměřovací základ vypočtený z dosaženého příjmu u OSVČ hlavní je nižší než absolutní minimální vyměřovací základ 12 242 Kč, proto minimálním vyměřovacím základem za 5 měsíců u OSVČ hlavní je 61 210 Kč (5 × 12 242 Kč). Za 7 měsíců činnosti OSVČ vedlejší činí minimální vyměřovací základ 38 500 Kč (7 měsíců × 5 500 Kč). Vypočtený měsíční vyměřovací základ 5 500 Kč je vyšší než absolutní minimální měsíční vyměřovací základ 5 387 Kč, proto se musí vycházet z částky 5 500 Kč. Minimálním vyměřovacím základem za rok 2026 je v tomto případě součet obou minimálních vyměřovacích základů, tzn. 61 210 Kč + 38 500 Kč, celkem 99 710 Kč (Ženíšková, 2018, komentář k § 14 a § 15a; Voříšek, 2012, komentář k § 14 a § 15a).

Příklad OSVČ hlavní je přihlášena k nemocenskému pojištění OSVČ. Od 1. ledna do 30. září 2025 pobírala nemocenské z nemocenského pojištění OSVČ. Daňový základ za rok 2025 činí 80 000 Kč. Vyměřovacím základem je 44 000 Kč. V průměru na měsíc, ve kterém byla činnost vykonávána (říjen až prosinec), připadá 14 667 Kč, což je více než absolutní minimální měsíční vyměřovací základ 11 640 Kč, proto je ročním minimálním vyměřovacím základem 44 000 Kč. Minimálním měsíčním vyměřovacím základem v roce 2026 bude 12 242 Kč, protože pro stanovení výše zálohy se vyměřovací základ rozpočítává i na měsíce, ve kterých OSVČ pobírala nemocenské, proto se vyměřovací základ 44 000 Kč dělí 12 měsíci. Výsledná částka 3 667 Kč je nižší než minimální výše měsíčního vyměřovacího základu, proto je minimálním měsíčním vyměřovacím základem 12 242 Kč.

Příklad OSVČ hlavní není přihlášena k nemocenskému pojištění OSVČ. Od 1. ledna do 30. září 2026 nemohla vykonávat činnost z důvodu pracovní neschopnosti. Daňový základ za rok 2026 činí 60 000 Kč. Minimálním vyměřovacím základem vypočteným z dosaženého příjmu by byla částka 33 000 Kč (55 % z 60 000 Kč). Absolutním minimálním vyměřovacím základem je však částka 146 904 Kč (12 měsíců × 12 242 Kč), proto musí být pojistné zaplacen z této částky, a nikoliv z 33 000 Kč.

Příklad OSVČ hlavní začala vykonávat činnost 15. června 2026. Za rok 2026 bude činit daňový základ 600 000 Kč. Minimálním vyměřovacím základem je 330 000 Kč (55 % z 600 000 Kč). OSVČ si může určit vyměřovací základ v rozmezí 330 000 Kč až 2 350 416 Kč (Ženíšková, 2018, komentář k § 14 a § 15a; Voříšek, 2012, komentář k § 14 a § 15a).

Příklad OSVČ poprvé zahájila činnost v září 2025, k nemocenskému pojištění se přihlásila od 1. listopadu 2025. Zálohy platila z minimálního měsíčního vyměřovacího základu pro dobrovolné důchodové pojištění 11 640 Kč pro rok 2025 a z této částky platila i pojistné na nemocenské pojištění. V dubnu 2026 podala přehled za rok 2025, s určeným vyměřovacím základem 40 000 Kč. Maximálním měsíčním základem od listopadu 2025 je polovina z průměrné mzdy 46 557 Kč pro rok 2025, tzn. 23 279 Kč. Za listopad a prosinec 2025 si OSVČ mohla určit měsíční základ mezi 9 000 Kč až 23 279 Kč, za leden až duben 2026 mezi 9 000 Kč až 23 279 Kč. Od května 2026 činí maximální měsíční základ 10 000 Kč, který se vypočte tak, že určený vyměřovací základ za rok 2025 ve výši 40 000 Kč se dělí 4 měsíci, ve kterých byla činnost vykonávána. V měsíci podání přehledu (v dubnu 2026) platí ještě maximální měsíční základ 23 279 Kč, protože je vyšší než nový měsíční základ 10 000 Kč (Ženíšková, 2018, komentář k § 14 a § 15a; Voříšek, 2012, komentář k § 14 a § 15a).

OSVČ je podle § 13 odst. 1 ZoPojSZ povinna odvádět pojistné na důchodové pojištění na účet příslušné územní správy sociálního zabezpečení, s výjimkou pojistného na důchodové pojištění spravovaného správcem daně z příjmů jako paušální veřejná pojistná. (Paušální záloha v ČR pro rok 2026 zahrnuje v jedné měsíční platbě daň z příjmů, pojistné na sociální zabezpečení, včetně příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, a pojistné na veřejné zdravotní pojištění. Tento režim tak snižuje administrativu pro OSVČ s příjmy do 2 000 000 Kč, které nejsou plátcí DPH, a odstraňuje nutnost podávat daňové priznání a přehledy.) OSVČ je povinna platit za podmínek dále stanovených buď pojistné na důchodové pojištění, nebo zálohy na pojistné na důchodové pojištění (dále jen „zálohy na pojistné“) a doplatek na pojistném na důchodové pojištění (dále jen „doplatek na pojistném“). OSVČ je podle § 13a odst. 1 ZoPojSZ povinna platit zálohy na pojistné zejména:

- a) → za kalendářní měsíc, ve kterém se přihlásila k účasti na důchodovém pojištění v kalendářním roce podle § 10 odst. 4 ZoDPoj, a za kalendářní měsíce následující po tomto měsíci, pokud vykonává vedlejší samostatnou výdělečnou činnost (povinnost platit zálohy na pojistné na základě této přihlášky trvá naposledy za prosinec kalendářního roku, ve kterém se OSVČ přihlásila k účasti na důchodovém pojištění);
- b) → za kalendářní měsíc, který následuje po kalendářním měsíci, ve kterém byl nebo měl být podán přehled o příjmech a výdajích za kalendářní rok, ve kterém dosáhla daňového základu ve výši zakládající účast na důchodovém pojištění podle § 10 odst. 2 a 3 ZoDPoj, a za kalendářní měsíce následující po tomto měsíci, pokud vykonává vedlejší samostatnou výdělečnou činnost (povinnost platit zálohy na pojistné na základě

dosažení příjmu po odpočtu výdajů trvá naposledy za kalendářní měsíc, ve kterém byl nebo měl být podán přehled o příjmech a výdajích za kalendářní rok následující po kalendářním roce, ve kterém OSVČ dosáhla příjmu po odpočtu výdajů ve výši zakládající účast na důchodovém pojištění podle § 10 odst. 2 a 3 ZoDPoj);

- c) → za kalendářní měsíc, ve kterém vykonává hlavní samostatnou výdělečnou činnost (Ženíšková, 2018, komentář k § 13 a § 13a; Voříšek, 2012, komentář k § 10).

OSVČ, která se přihlásila podle § 10 odst. 4 ZoDPoj k účasti na důchodovém pojištění za kalendářní rok až po jeho uplynutí a nebyla povinna platit zálohy na pojistné za tento rok, může zaplatit podle § 13a odst. 5 ZoPojSZ jednorázově zálohy na pojistné za tento rok, a to až do podání přehledu o příjmech a výdajích za tento rok (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Ženíšková, 2018, komentář k § 13a).

OSVČ je potom podle § 14b odst. 1 ZoPojSZ povinna zaplatit pojistné na důchodové pojištění za kalendářní rok, ve kterém byla aspoň po část roku účastna důchodového pojištění podle § 10 odst. 2 a 3 ZoDPoj a za který nebyla povinna platit zálohy na pojistné. Pojistné na důchodové pojištění je OSVČ povinna zaplatit nejpozději do osmi dnů po dni, ve kterém byl, popřípadě měl být podán přehled o příjmech a výdajích za kalendářní rok, za který se pojistné na důchodové pojištění platí. OSVČ je dále povinna zaplatit pojistné na důchodové pojištění za kalendářní rok, za který se přihlásila k účasti na důchodovém pojištění podle § 10 odst. 4 ZoDPoj až po jeho uplynutí a za který nebyla povinna platit zálohy na pojistné, popřípadě nezaplatila zálohy na pojistné podle § 13a odst. 5 ZoPojSZ, a to do osmi dnů po dni, ve kterém byl, popřípadě měl být podán přehled o příjmech a výdajích za tento rok (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Ženíšková, 2018, komentář k § 14b).

Zálohy na pojistné se platí podle § 14 odst. 1 ZoPojSZ za jednotlivé celé kalendářní měsíce. Zálohy na pojistné se naopak neplatí za kalendářní měsíce, ve kterých OSVČ měla po celý kalendářní měsíc nárok na výplatu nemocenského, peněžité pomoci v mateřství nebo dlouhodobého ošetrovného z nemocenského pojištění OSVČ. Kalendářním měsícem se přitom rozumí i jeho část, po kterou OSVČ vykonávala samostatnou výdělečnou činnost, pokud výkon této činnosti netrval po celý kalendářní měsíc (Koldinská et al., 2018, s. 154–161).

Příklad OSVČ zahájila činnost 20. února 2025. Od 20. února se přihlásila k nemocenskému pojištění. Od 30. června do 20. srpna byla uznána práce neschopnou a pobírala nemocenské z nemocenského pojištění OSVČ. Přehled za rok 2025 podala v březnu 2026, vypočtený vyměřovací základ (55 % z daňového základu) činil 220 000 Kč. Určený vyměřovací základ činil 300 000 Kč. OSVČ vykonávala v roce 2025 činnost v 11 kalendářních měsících, nevykonávala ji pouze v lednu. Minimální měsíční vyměřovací základ od dubna 2026 činil 20 000 Kč (220 000 Kč: 11 měsíců). K určenému vyměřovacímu základu se nepřihlédlo a nepřihlédlo se ani k tomu, že OSVČ pobírala celý červenec 2025 nemocenské.

Příklad OSVČ od roku 2000 podniká jako zahradník, v roce 2025 skončila podnikání 3. října. V březnu 2026 podala přehled za rok 2025, vypočtený vyměřovací základ (55 % z daňového základu) činil 150 000 Kč. Od 15. září 2026 začala opět podnikat, provozovala prodejnu se smíšeným zbožím. OSVČ vykonávala v roce 2025 činnost v 10 kalendářních měsících, měsíční vyměřovací základ činil 15 000 Kč (150 000 Kč: 10 měsíců). Od září 2026 OSVČ byla povinna platit zálohy z měsíčního vyměřovacího základu 15 000 Kč (záloha činila 29,2 % z této částky, tzn. 4 380 Kč), a to i v případě, že by byla OSVČ vedlejší (Ženíšková, 2018, komentář k § 14).

Záloha na pojistné za kalendářní měsíc je podle § 14a odst. 1 ZoPojSZ splatná od prvního dne do posledního dne kalendářního měsíce, za který se záloha na pojistné platí. Záloha na pojistné za kalendářní měsíc, ve kterém OSVČ zahájila samostatnou výdělečnou činnost, je splatná ode dne, v němž OSVČ zahájila samostatnou výdělečnou činnost, do konce následujícího kalendářního měsíce. Záloha na pojistné za kalendářní měsíc, ve kterém se OSVČ přihlásila k účasti na důchodovém pojištění, je splatná ode dne, v němž OSVČ podala přihlášku k této účasti, do konce následujícího kalendářního měsíce (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Ženíšková, 2018, komentář k § 14).

OSVČ může podle § 14a odst. 2 ZoPojSZ platit v kalendářním roce zálohy na pojistné na delší než měsíční období, avšak vždy jen do budoucna a nejdéle do konce kalendářního roku. Úhrn takto zaplacených záloh na pojistné však nemůže být nižší, než by činil úhrn záloh na pojistné vypočtený z měsíčních vyměřovacích základů, které připadají na období, za které se zálohy na pojistné do budoucna platí. Zálohy na pojistné zaplacené do budoucna lze vrátit jen v případě ukončení samostatné výdělečné činnosti, a to za kalendářní měsíce následující po ukončení této činnosti a v případě, že OSVČ požádala nejpozději do konce kalendářního roku o vrácení těch částek zaplacených jako záloha na pojistné, které převyšují minimální úhrn záloh na pojistné (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Ženíšková, 2018, komentář k § 14).

Příklad OSVČ podala přehled za rok 2024 v dubnu 2025. Podle přehledu byla povinna za květen 2025 a následující měsíce platit zálohy ve výši 3 000 Kč měsíčně. Přehled za rok 2025 podala v dubnu 2026. OSVČ platila v měsíci červnu zálohy dopředu. Zaplatit zálohy tak mohla naposledy za prosinec 2025, přičemž úhrn záloh za červen až prosinec tohoto roku by činil nejméně 21 000 Kč.

Příklad OSVČ hlavní platila v roce 2025 zálohy ve výši 4 759 Kč z pro ni platného minimálního měsíčního vyměřovacího základu 16 295 Kč. V lednu 2026 OSVČ zaplatila zálohy dopředu v úhrnné výši 57 108 Kč (12 měsíců × 4 759 Kč). V dubnu 2026 podala OSVČ přehled za rok 2025, měsíčním vyměřovacím základem od dubna 2026 byla částka 22 000 Kč, záloha činila 6 424 Kč. V lednu 2026 OSVČ již mohla zaplatit zálohy dopředu, ale za jakou dobu dopředu si zálohy zaplatila, se mohlo zjistit až po podání přehledu za předchozí rok. Minimálním měsíčním vyměřovacím základem pro zálohy za leden až duben 2026 bylo 16 295 Kč

(záloha 4 759 Kč) a za květen až prosinec 2026 bylo 22 000 Kč (záloha 6 424 Kč). OSVČ zaplatila na zálohách 57 108 Kč, ale za rok 2026 činil předpis záloh 70 428 Kč ($4 \times 4\,759\text{ Kč} + 8 \times 6\,424\text{ Kč}$). Zbývalo doplatit 13 320 Kč (Ženíšková, 2018, komentář k § 14).

Příklad OSVČ byla povinna platit zálohy od ledna ve výši 6 000 Kč a od dubna ve výši 3 000 Kč. Nadále platila zálohy ve výši 6 000 Kč. Vůči ČSSZ nemá žádný dluh. V dubnu ze 6 000 Kč uhradila zálohu za duben a květen. Pokud by OSVČ po zaplacení 6 000 Kč ještě v dubnu požádala o vrácení 3 000 Kč, nebylo by jí vyhověno. Z platby v květnu byla uhrazena záloha za červen a červenec, z platby v červnu záloha za srpen a září, z platby v červenci záloha za říjen a listopad a z platby v srpnu záloha za prosinec a zůstal přeplatek 3 000 Kč. OSVČ mohla požádat o vrácení tohoto přeplatku ihned po zaplacení zálohy. Mohla proto požádat o jeho vrácení již v srpnu, nejpozději však do konce roku, za který zálohy platila (Ženíšková, 2018, komentář k § 14).

Příklad U OSVČ měl činit úhrn záloh za kalendářní rok 42 000 Kč. V dubnu uhradila zálohy až do prosince v minimální výši, tzn. v úhrnu 42 000 Kč. Dne 10. září ukončila činnost. Na zálohách za leden až září měla zaplatit 32 000 Kč. OSVČ mohla kdykoliv po skončení činnosti až do konce kalendářního roku požádat o vrácení přeplatku ve výši 10 000 Kč. Pokud o vrácení přeplatku nepožádala, přeplatek se považoval za zálohu a úhrn záloh za tento rok by činil 42 000 Kč.

Pro osoby samostatně výdělečně činné, které vykonávají jak hlavní samostatnou výdělečnou činnost, tak i vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, přitom platí pravidlo, že pokud odvedené zálohy na pojistné neodpovídají pojistnému, které nakonec OSVČ musí zaplatit podle zisku v daném roce, je potřeba pojistné po podání přehledu o příjmech a výdajích doplatit. Pokud však OSVČ odvede na zálohách na pojistné víc, než nakonec musí na pojistném zaplatit podle zisku v daném roce, protože jednoduše řečeno měla předloni vyšší zisk než loni, dostane zpět přeplatek na pojistném (Ženíšková, 2018, komentář k § 14).

Důležité je si uvědomit, že zálohy na pojistné se počítají z předpokládaného zisku pro daný rok, zatímco konečná výše pojistného se odvíjí od skutečného zisku. Je tedy nutné shrnout, že OSVČ platí zálohy na pojistné na základě odhadu zisku a po podání jejího přehledu o příjmech a výdajích se vypočítá skutečná výše pojistného. Pokud je skutečné pojistné nižší než zálohy, OSVČ obdrží přeplatek, avšak pokud je skutečné pojistné vyšší než zálohy, OSVČ musí doplatit rozdíl (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Ženíšková, 2018, komentář k § 14a).

Příklad OSVČ měla za rok 2026 z hlavní samostatné výdělečné činnosti zisk ve výši 1 000 000 Kč, z toho odvedené zálohy na pojistné ve výši 200 000 Kč, a z vedlejší samostatné výdělečné činnosti zisk ve výši 200 000 Kč, z toho odvedené

zálohy na pojistné ve výši 50 000 Kč. Celkem tedy OSVČ odvedla na zálohách 250 000 Kč (200 000 + 50 000). Pokud po podání přehledu o příjmech a výdajích vyjde, že celkové pojistné má být 230 000 Kč, potom OSVČ obdrží přeplatek 20 000 Kč (250 000 – 230 000). Kdyby ale vyšlo, že celkové pojistné má být 270 000 Kč, OSVČ by musela doplatit 20 000 Kč (250 000 – 270 000).

Příklad *OSVČ měla platit zálohy na pojistné ve výši 3 000 Kč měsíčně, takže za rok měla zaplatit částku 36 000 Kč. Pokud za tento rok činí pojistné 40 000 Kč a zálohy neplatila, musí zaplatit na pojistném 40 000 Kč. Pokud by zálohy platila, musela by na pojistném zaplatit jen 4 000 Kč. Z dlužné částky na zálohách nabíhá penále až do dne podání přehledu nebo do dne, ve kterém měl být podán (Ženíšková, 2018, komentář k § 14a).*

Přeplatek na pojistném se přitom vrací podle § 17 odst. 1 ZoPojSZ plátcí pojistného nebo jeho právnímu nástupci do pěti let po uplynutí kalendářního roku, ve kterém vznikl, pokud neexistuje jiný splatný závazek vůči územní správě sociálního zabezpečení nebo České správě sociálního zabezpečení. Pokud takový závazek existuje, použije se přeplatku na pojistném k jeho úhradě. Po úhradě splatných závazků na pojistném lze použít přeplatku na pojistném také k úhradě dluhu v nemocenském nebo důchodovém pojištění. Příslušná územní správa sociálního zabezpečení je povinna vrátit přeplatek na pojistném do jednoho měsíce ode dne, kdy tento přeplatek zjistila. Přeplatek na pojistném nižší než 100 Kč vrátí územní správa sociálního zabezpečení jen ve výjimečných případech tak, aby byla zajištěna zásada hospodárnosti. V případě vrácení přeplatku na pojistném v hotovosti prostřednictvím držitele poštovní licence hradí náklady za doručení příjemce přeplatku, pokud příjemce přeplatku o tento způsob vrácení přeplatku požádal. Doplatek na pojistném je naopak podle § 14a odst. 3 ZoPojSZ splatný nejpozději do osmi dnů po dni, ve kterém byl, popřípadě měl být podán přehled o příjmech a výdajích za kalendářní rok, za který se pojistné platí (Ženíšková, 2018, komentář k § 14a a § 17).

V návaznosti na výše uvedené je nutné zdůraznit, že pokud OSVČ vykonává vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, zálohy na pojistné v prvním roce vedlejší samostatné výdělečné činnosti neplatí. Pojistné tato OSVČ doplatí teprve po podání přehledu o příjmech a výdajích, tedy podle skutečných zisků za první kalendářní rok vedlejší samostatné výdělečné činnosti. Přehled o příjmech a výdajích přitom musí odevzdat územní správě sociálního zabezpečení zpravidla nejpozději měsíc po termínu odevzdání daňového přiznání za předešlý rok, tzn. do 30. dubna. Dále je nutné připomenout, že pokud zisk při vedlejší samostatné výdělečné činnosti, tzn. příjmy po odečtení výdajů, nepřesáhne takzvanou rozhodnou částku, která pro rok 2026 činí 117 521 Kč, nemusí se pojistné z vedlejší samostatné výdělečné činnosti za daný rok platit vůbec. Pokud však OSVČ, která vykonává vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, rozhodnou částku převyší, musí kromě platby pojistného za předchozí rok dál, tedy v aktuálním roce, platit i zálohy na pojistné, které jí vyšly v přehledu o příjmech a výdajích. Zálohy na pojistné přitom nesmí být nižší než minimální měsíční záloha na pojistné pro vedlejší samostatnou výdělečnou činnost v roce 2026, tedy 1 574 Kč měsíčně (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Ženíšková, 2018, komentář k § 17).

Konečně je také nutné uvést, že osoba, která aspoň po část kalendářního roku vykonávala samostatnou výdělečnou činnost, s výjimkou osoby, jejíž daň z příjmů za dané zdaňovací období je rovna paušální dani, je podle § 15 odst. 1 ZoPojSZ povinna podat příslušné územní správě sociálního zabezpečení přehled o příjmech a výdajích za tento kalendářní rok. Přehled musí být podán na předepsaném tiskopise nejpozději do jednoho měsíce ode dne uplynutí lhůty pro podání daňového přiznání k dani z příjmů fyzických osob za tento kalendářní rok. Na přehled podaný osobou, která byla aspoň po část kalendářního roku poplatníkem v paušálním režimu a jejíž daň z příjmů za dané zdaňovací období není rovna paušální dani, před uplynutím lhůty pro podání přehledu o příjmech a výdajích podle věty první se hledí, jako by byl podán v poslední den této lhůty. Pokud OSVČ uvedla v přehledu údaje o vedlejší samostatné výdělečné činnosti, je povinna tyto údaje také doložit, a to nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, ve kterém tento přehled podala. Pokud osobě samostatně výdělečně činné zpracovává daňové přiznání daňový poradce, je povinna tuto skutečnost uvést v přehledu (Koldinská et al., 2018, s. 154–161; Ženíšková, 2018, komentář k § 15).

Poznámky

- 1 Právní fikce je zákonná konstrukce, která uměle předpokládá existenci určité právní skutečnosti, která sice v realitě nenastala, ale zákonná konstrukce s ní spojuje právní následky, jako kdyby nastala.
→ zpět
- 2 Výplata starobního důchodu se však jako podmínka nevyžaduje, může proto také jít o situaci, kdy je osobě přiznán tzv. řádný nebo předčasný starobní důchod bez výplaty, tzn. kdy osoba o výplatu důchodu nepožádala nebo jeho výplata byla osobě na základě její žádosti později zastavena.
→ zpět
- 3 K těmto skutečnostem se přitom váže právní úprava podle § 9 odst. 8 věty druhé a násl. ZoDPoj, ve kterých je stanoven postup v případech, kdy o jedno nebo více dětí nebo o jednu a tutéž závislou osobu pečuje více osob. V případě, že mezi nimi nedojde k dohodě o tom, která z nich pečuje v největším rozsahu, je třeba pro účely uznání důvodu pro vedlejší samostatnou výdělečnou činnost vyřešit tuto otázku prostřednictvím rozhodnutí příslušné územní správy sociálního zabezpečení.
→ zpět

Použité zdroje

BUREŠ, M. (2021, 29. listopadu). Růst průměrné mzdy – co všechno ovlivní v roce 2022? *Finance.cz*.
<https://www.finance.cz/530581-vliv-prumerne-mzdy-na-uchody/>

Důvodová zpráva k zákonu České národní rady č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (1992).

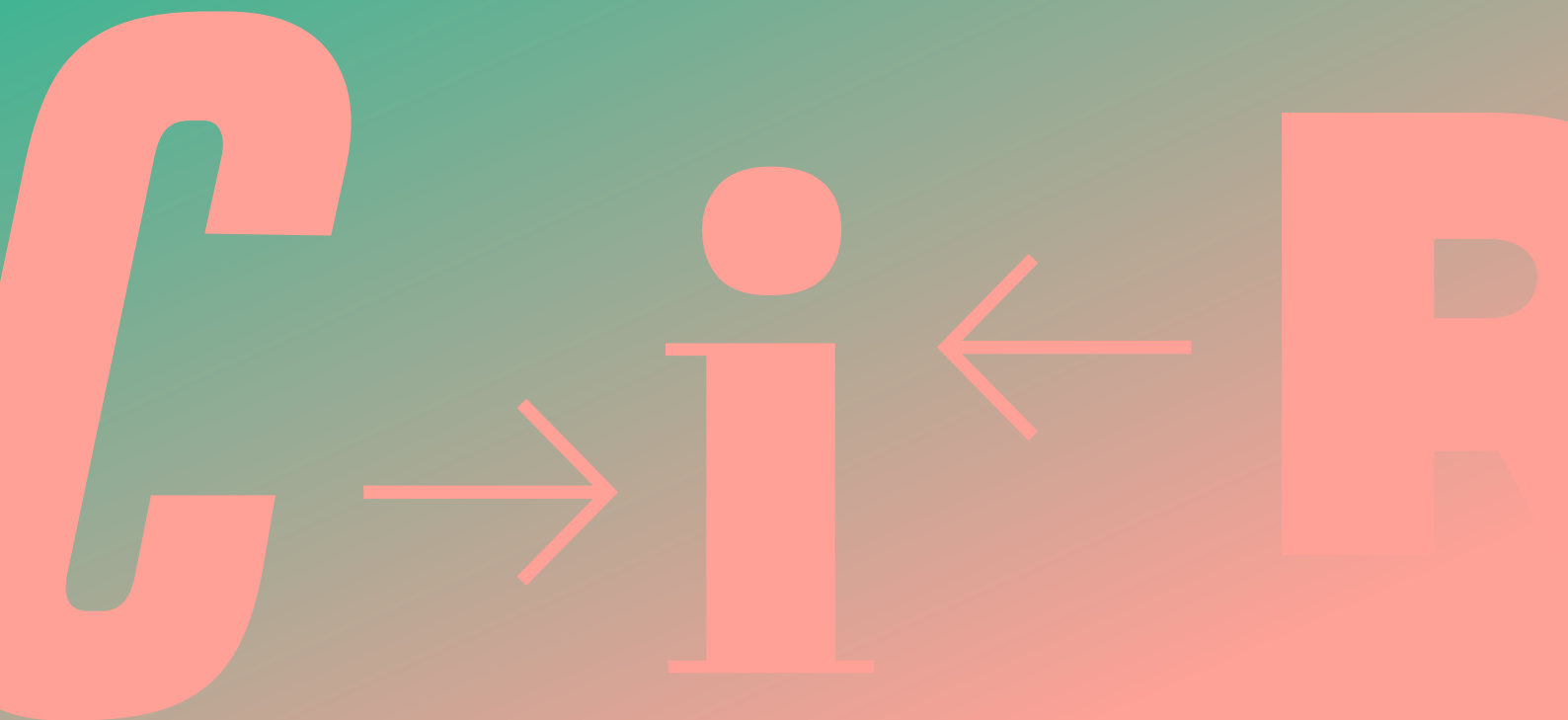
KOLDINSKÁ, K., TRÖSTER, P. et al. (2018). *Právo sociálního zabezpečení*. 7. vydání. C. H. Beck, 2018.
<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrhbpwc2jsgixggyjsl5vwcnl>

LANG, R., VOŘÍŠEK, V., PELIKÁNOVÁ, H., PIKOROVÁ, G. a HOLEČKOVÁ, R. (2024). *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. Wolters Kluwer. <https://www.smarteca.cz/>

VOŘÍŠEK, V. (2012). *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. C. H. Beck.
<https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgjpwk232ge2dc>

ZAHRÁDKA, P., ŠKUREK, M., LEŠKA, R. et al. (2023). *Podmínky výkonu tvůrčí práce a sociálního zabezpečení autorů a výkonných umělců ve vybraných profesích vykonávaných ve svobodném povolání a návrhy na zlepšení*. Divadelní ústav. <https://www.idu.cz/dokumenty/status-umelce/studie-a-podklady-cr/podminky-vykonu-tvurci-prace-a-socialniho-zabezpeceni-autoru-a-vykonnych-umelcu-ve-vybranych-profesich-vykonavanych-ve-svobodnem-povolani-a-navrh-y-na-zlepseni.pdf>

ŽENÍŠKOVÁ, M. (2018). *Pojistné na sociální zabezpečení s komentářem a příklady 2018*. Anag, s. r. o.

Tento průvodce právní úpravou vznikl za podpory projektu Komplexní výzkum a podpora rozvoje kulturních a kreativních průmyslů v Olomoucké aglomeraci, reg. č.: CZ.02.01.01/00/23_021/0008382 spolufinancovaného Evropskou unií.

Grafická úprava – Jiří Vaněk / Carton Clan.

Tato výzkumná zpráva je zveřejněna pod veřejnou licencí CC-BY.

Spolufinancováno
Evropskou unií

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY